

การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม

มนุษย์ได้แสวงหาและใช้ประโยชน์อย่างมหาศาลจากธรรมชาติ พร้อมๆ กับสร้างปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ผลจากการพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหามลภาวะทางอากาศ ปัญหาคุณภาพน้ำ ปัญหาขยะและกากสารพิษ ปัญหาการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

การจัดการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในแต่ละประเทศมีลักษณะวิธีที่ต่างกันไปตามพื้นฐานด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรม ทักษะคน การศึกษา ประเทศที่พัฒนาแล้วได้มีการจัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยมีมาตรการที่เข้มงวดในการควบคุม เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจมีผลเนื่องมาจากประเทศเหล่านี้เคยรับภัยพิบัติ อันเนื่องมาจากการรับผลของมลพิษและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม อีกทั้งต้องเสียเวลาและเงินทอง เพื่อปรับปรุงสิ่งแวดล้อมที่เสียหายไปให้คืนสู่สภาพเดิม ประสบการณ์เหล่านี้ น่าจะเป็นบทเรียนที่เตือนบรรดาประเทศกำลังพัฒนาที่กำลังก้าวสู่ทางประเทศที่พัฒนาแล้วเคยประสบมา

การแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอาจทำได้โดยการบริหารสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสำคัญมากทั้งในระดับประเทศ องค์กร ชุมชน และบุคคล การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญในการบริหารสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระทบรากฐานของการได้รับรู้ถึงผลที่อาจเกิดจากกิจกรรมหรือโครงการต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยได้เตรียมมาตรการควบคุม ป้องกัน และแก้ไข เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น

ความหมายของการตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม

ความหมายอย่างกว้างของการบริหารหรือการจัดการสิ่งแวดล้อม คือ การตอบสนองต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ถ้าพิจารณาในระดับแต่ละองค์กร การจัดการสิ่งแวดล้อมได้แก่ การสอบทานสถานะด้านสิ่งแวดล้อมของบริษัท ตลอดจนการพัฒนาและการใช้นโยบายและกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อปรับปรุงสถานะและการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหาร เพื่อให้มั่นใจว่า การบริหารด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยหลายหน้างานได้ดำเนินไปด้วยดี และหน้าที่งานหนึ่งในการบริหารด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม

การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Audit) เป็นศัพท์ที่สามารถใช้ทดแทนกับการตอบสนองขององค์กรที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องที่ทวีความสำคัญและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ ในยุโรปได้มีการพัฒนาการตรวจสอบเชิงนิเวศน์ (Eco-audit) ภาระหน้าที่ในการดูแล (Duty of Care) เครื่องหมายนิเวศน์ (Eco-labeling) หนี้สินจากการฟื้นฟูสภาพดิน การตรวจสอบซัพพลายเออร์ (Supplier Audit) เป็นต้น

สหพันธ์อุตสาหกรรมแห่งบริติช ได้ให้คำนิยามของการตรวจสอบสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

“การตรวจสอบหรือการเป็นระบบของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของธุรกิจนั้นๆ ซึ่งรวมถึงการปล่อยสิ่งต่างๆ สู่อากาศ ที่ดินและน้ำ ข้อจำกัดทางกฎหมาย ภัยพิบัติที่กระทบที่มีต่อชุมชน นิเวศน์วิทยาและการปรับปรุงสภาพที่ดิน การรับรู้ของสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานของบริษัทในท้องถิ่นนั้น การตรวจสอบสิ่งแวดล้อมจึงไม่ควรจำกัดเฉพาะการปฏิบัติตามข้อกำหนดกฎหมาย หรือทำหน้าที่เพียงการประชาสัมพันธ์ด้านกรพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ต้องเป็นกลยุทธ์ที่รวมเข้าไว้กับทุกกิจกรรมขององค์กร”

ขอบเขตของการตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม

การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมช่วยให้มีการฟื้นฟูความเสียหาย อันเนื่องมาจากการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ผิดพลาดที่สั่งสมมาตั้งแต่สมัยปฏิวัติอุตสาหกรรม การตรวจสอบนี้อาจแบ่งเป็นด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในปัจจุบันกลยุทธ์ขององค์กรในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปมาก จากเดิมที่เน้นเฉพาะการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไปเป็นการจัดการที่เป็นระบบที่ลดผลกระทบโดยรวมขององค์กรที่มีต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้นำการบริหารการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมผนวกเข้ากับกระบวนการต่างๆ ตั้งแต่การออกแบบผลิตภัณฑ์ การผลิต การดำเนินงาน และการดูแลรักษาในทุกๆ กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับบริการและผลิตภัณฑ์

● การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมยังเป็นการสร้างโอกาสในการปรับปรุง และพิจารณาถึงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนออกมาเป็นปรัชญาและความรับผิดชอบของบริษัท ในการจัดการความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างแรงจูงใจ โดยให้รางวัลแก่พนักงานที่มีผลงานด้านสิ่งแวดล้อม หรือการปรับปรุงระบบความปลอดภัย ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อม

การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการประเมินผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม การสำรวจด้านสิ่งแวดล้อม การสอบทาน การติดตามควบคุม และกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อม การติดตามสอบสวนด้านสิ่งแวดล้อม การตรวจสอบเชิงนิเวศน์ และการตรวจสอบอย่างเป็นอิสระเกี่ยวกับข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมโดยผู้ที่มีส่วนร่วมทั้งจากภายใน และภายนอกองค์กร

คำนิยามของการตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมได้ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ไว้ค่อนข้างกว้างโดยขั้นแรกของ

การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรจะต้องกำหนดชนิดของการตรวจสอบที่ต้องการ และขอบเขตของกิจกรรมด้านการตรวจสอบว่า จะครอบคลุมถึงเรื่องใดบ้างไว้อย่างชัดเจน ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดชนิดและขอบเขตของการตรวจสอบ ได้แก่ ลักษณะของกิจการ ตลาดและประเภทอุตสาหกรรมนั้นๆ

กลยุทธ์การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม

การเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมส่งผลให้การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การตรวจสอบในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบที่กว้างขึ้น องค์กรทั้งหลายพบว่าการปฏิบัติตามข้อกำหนดกฎหมายเพียงอย่างเดียว มิใช่วิธีการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่ประสิทธิผล แม้ว่ากิจการจะได้ปฏิบัติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในปัจจุบันทั้งหมดแล้วก็ตาม แต่ในอนาคตรัฐบาลอาจกำหนดกฎหมายหรือกฎหมายสิ่งแวดล้อมขึ้นมาใหม่ เช่น รัฐบาลเข้มงวดในเรื่องระดับการปล่อยของเสียสู่สิ่งแวดล้อมมากขึ้นนั้นหมายถึง ระดับการปล่อยของเสียในปัจจุบันขององค์กรอาจมีใช้ระดับที่ยอมรับได้หรือเป็นระดับที่ปลอดภัยอีกต่อไป ตัวอย่างเช่น การตรวจสอบพบว่าของเสียที่ปล่อยออกอาจทำให้ประชาชนเป็นโรคร้ายมากขึ้น นั่นคือ ทำให้กิจการมีหนี้สิน เพื่อจ่ายชดเชยผลเสียหายที่มากขึ้น จะเห็นว่าการข้อกำหนดกฎหมายที่ผลอยู่ในปัจจุบันจึงไม่สามารถครอบคลุมความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมได้ทั้งหมด การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมที่กว้างขึ้น จึงมีผลต่อความสำเร็จทางธุรกิจอย่างสำคัญ และบางก่อให้เกิดผลเสียหายอย่างมากหากองค์กรไม่ปฏิบัติตามได้ ดังนั้น การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมจึงไม่ควรเน้นเฉพาะการปฏิบัติตามข้อกำหนดกฎหมายเท่านั้น บทบาทเบื้องต้นของผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันควรเน้นที่การประเมินว่า ระบบขององค์กรมีประสิทธิผลเพียงใดโดยระบุถึงประเด็นในกระบวนการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วัตถุประสงค์ และหลีกเลี่ยงความเสียหายเหล่านั้น

การประเมินด้วยการปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ระบุ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวถึงว่าเป็นเพียงส่วนประกอบเล็กๆ ส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ใหญ่กว่า ยิ่งกว่านั้นการปฏิบัติตามข้อกำหนดการกระทำโดยบุคลากรที่อยู่ภายในสายงานนั้นๆ เอง โดยใช้เครื่องมือหรือกลไกอัตโนมัติในการประเมินตนเอง (Control Self Assessment: CSA) ผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมควรเปลี่ยนแปลงบทบาทของตน โดยหันมองไปที่ระบบที่จัดไว้เพื่อให้มีการปฏิบัติตาม กฎหมายที่ปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบด้านการปฏิบัติตามข้อกำหนดเท่านั้น ตลอดจนต้องศึกษาวิเคราะห์รายละเอียดต่างๆ ในรายงานที่ออกจากโปรแกรมการประเมินตนเองในการปฏิบัติตาม และการระบุถึงประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างทันต่อเวลา

การตรวจสอบที่กว้างขึ้น หมายถึง การใช้สภาพแวดล้อมที่คงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ลดผลกระทบต่อบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้ได้มากที่สุด และป้องกันสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ได้มากที่สุด โดยทั่วไปผู้ตรวจสอบสิ่งแวดล้อมจะวิเคราะห์รายละเอียดของโครงการ พร้อมแนวทางเลือกต่างๆ แล้วจะมีผลกระทบอะไรบ้างและเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการลดผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมหรือเพิ่มคุณค่าของสภาวะแวดล้อมได้

2. การมีส่วนเกี่ยวข้องในวงกว้าง พนักงานทุกระดับ ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ องค์กรจะต้องมีการประเมินผลตนเองว่า ได้ปฏิบัติตามหรือไม่ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลวงจรชีวิต (Life-cycle Assessments) ด้วยเพื่อระบุถึงผลกระทบของการดำเนินธุรกิจที่มีต่อสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรจะต้องมองถึงวงจรชีวิตทั้งหมดอย่างถี่ถ้วน โดยเริ่มตั้งแต่การจัดซื้อจัดหา กระบวนการผลิต วัตถุดิบที่นำมาใช้ เพื่อผลิตสินค้า จนกระทั่งการจำหน่ายสินค้านั้นไปให้แก่ลูกค้า องค์กรจะต้องระบุ จัดลำดับความเสี่ยง และต้องตัดสินใจว่าควรที่จะขจัดความเสี่ยงเหล่านั้นออกไปได้อย่างไร

ในการบริหารหรือปรับปรุงสิ่งแวดล้อม บุคลากรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงจะเป็นบุคคลที่เหมาะสม และอยู่ในฐานะที่ดีที่สุดในการค้นพบโอกาสในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมดังกล่าว เพราะไม่มีผู้ใดทราบถึงกระบวนการและผลกระทบได้ดีเท่ากับบุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการนั้นๆ การสร้างบุคลากรในสายงานให้มีความรับผิดชอบในเรื่องการบริหารความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแต่ละองค์กรที่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

3. การให้ความสำคัญต่อใบอนุญาต ความรับผิดชอบในการเสริมสร้างความมั่นใจอย่างเพียงพอสำหรับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมได้โอนจากรัฐบาลไปสู่อุตสาหกรรมและองค์กร ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจการทุกฝ่ายต่างเรียกร้องให้มีระบบการประเมินด้านสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพสูง บริษัทจำเป็นต้องออกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการดำเนินการสิ่งแวดล้อม บทบาทของผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมได้ถูกหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์ว่าผู้ตรวจสอบที่ทำหน้าที่ในด้านนี้จำเป็นต้องมีใบอนุญาต

ผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ตั้งแต่บุคคลที่ไม่มีทักษะหรือขาดคุณสมบัติในด้านนี้ ไปจนถึงผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วน จนกระทั่งได้มีการก่อตั้งคณะกรรมการที่นำหน้าซึ่งออกใบอนุญาตให้ผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมทั้งหมด ผู้ตรวจสอบภายใน

นอกจากนี้ ผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมควรเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการพัฒนาวิชาชีพอีกทางหนึ่งด้วย ปัจจุบันองค์กรสามารถว่าจ้างผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมรับอนุญาต (Certified Public Environmental Audit: CPEA)

โดยมั่นใจได้ว่า ผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมรับอนุญาตจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการประเมินผลด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้ทักษะและความรู้ความสามารถที่มี

4. การผนวกบทบาทต่างๆ เข้าด้วยกัน ปัจจุบันนี้หลายองค์กรได้สนับสนุนหน้าที่การตรวจสอบภายในที่รับผิดชอบเกี่ยวกับระบบขององค์กรทั้งหมด ยกเว้นระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เหล่านี้ทั้งองค์กรจะพบว่าหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมถูกแยกออกมาต่างหาก เนื่องจากบริษัทอาจมีพหุบทบาทหน้าที่ซ้ำซ้อนกันของการตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อม และการตรวจสอบภายในโดยทั่วไป ซึ่งส่งผลให้การผนวกบทบาทของผู้ตรวจสอบภายในและผู้ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นหนึ่งเดียวจึงเกิดขึ้นช้ามาก

เนื่องจากภาคการตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมแต่เดิมนั้นเกี่ยวข้องเรื่องที่ว่า องค์กรได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดกฎหมายหรือไม่เท่านั้น นอกจากนี้ ฝ่ายกฎหมาย ฝ่ายวิศวกรรม หรือฝ่ายตรวจสอบต่างไม่ต้องการเข้ามาเกี่ยวข้องในดำเนิน ปัจจุบันได้มีการให้ความสำคัญต่อระบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในฐานะที่เป็นหน้าที่งานมากกว่าความรับผิดชอบด้านกฎหมาย การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ฝ่ายตรวจสอบภายในจะยอมรับหน้าที่ความรับผิดชอบในการตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมไปเป็นของตนเองได้ง่ายขึ้น ฝ่ายตรวจสอบภายในของบริษัทข้ามชาติหลายแห่งได้ผนวกหน้าที่งานทั้งสองเข้าด้วยกันแล้ว และแนวโน้มที่ว่าจะยังคงดำเนินต่อไป เป็นต้น องค์กรจะได้รับประโยชน์อย่างมากจากการผนวกหน้าที่การตรวจสอบภายในเข้ากับหน้าที่การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน และสามารถเก็บเกี่ยวประโยชน์จากแต่ละฝ่ายได้อย่างเต็มที่